«У нас няма Калізея, у нас ёсць Гальшанскі замак!»

На Гродзеншчыне ўпершыню прайшоў фестываль «Гальшанскі замак»

Дзеянне на галоўнай сцэне свята не спынялася ні на хвіліну.

Фестываль, які на гальшанскай зямлі ладзіўся першы раз, плануе стаць штогадовым. Сёлета ён прымеркаваны да 10-годдзя гурта «Стары Ольса», у наступным годзе чакаецца 400-я гадавіна Гальшанскага замка...

Пачатак фэсту асабліва не ўражваў: пасля шэсця моладзі ў стылізаваных касцюмах эпохі Сярэднявечча, на сцэну выйшлі мастацкія калектывы. Хораша спявалі: пра «Купалінку» і пра тое, «як цячэ вада ў ярок». Мяне, прынамсі, адразу на ўспаміны пацягнула: поле, жніво, каня ля крыніцы плача... Толькі вось ненадоўга хапіла беларускага фальклору, перайшлі на рускі: пра «степной бурьян» і «раскудрявый клён зелёный». Слова «зелёный» з такой асіміляцыйнай мяккасцю вымаўлялася, што станавілася сумна...

Людзі на пляцы варушыліся, як мурашы ў жніўні: гандляры ўладкоўвалі апошнія тавары, з нагі на нагу пераступалі журналісты... Туды-сюды снаўдалі скамарохі ў характэрным адзенні, пацiху на машынах пад'язджалі наведвальнікі: з Мінска, Ашмянаў, Астраўца, Варнянаў... На гэтым фоне са сцэны даносіліся абрыўкі «Кацюшы», а праз колькі хвілін заспявалі «День Победы». Гэта, відаць, у падтрымку таго, што фестываль сёлета ладзіцца ўпершыню, і «Стары Ольса», які будзе яшчэ выступаць, адзначае сваю маленькую перамогу — 10 гадоў з моманту заснавання...

ТУРЫСТЫЧНЫ ЗАМАК ГАЛЬШАНСКІ

— Сёння ў Гальшанах працуюць 3 аграсядзібы, яшчэ пяць — на стадыі афармлення, — расказвае пра Гальшаны **старшыня Ашмянскага райвыканкама Юрый АДАМЧЫК**. — Ёсць гасцініца на 15 месцаў. Але трэба працаваць над тым, каб усе турысты: ад маладой сям'і да карпаратыўнага аўтобуса атрымлівалі добрыя і якасныя паслугі, пачынаючы ад побытавых і заканчваючы шашлыком, лазняй і пейнт-болам. І каб злавіць кола турыстычных інтарэсаў, такіх «фішак» павінна быць не менш за сто. У нас няма Калізея, у нас няма пірамідаў, але ў нас ёсць Гальшанскі замак. Пакуль мы спрабуем — і ў нас атрымліваецца — эксплуатаваць ідэю прывідаў. Выкарыстоўваць сам брэнд «Гальшанскі замак» і легенды, якія з ім звязаныя. Сёння мы не вядзём гаворку пра ўзнаўленне замка ў першапачатковым выглядзе, але ёсць вельмі добрыя ідэі па кансервацыі замка і стварэнні экспазіцыі пад адкрытым небам: прычым руіны можна выкарыстоўваць у тым выглядзе, у якім яны захаваліся да сёння.

— Тут вельмі своеасаблівая аўра, вельмі слынная і багатая гісторыя, — дадае **дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Валянціна ЛУЗІНА**. — Разглядаецца пытанне пра аднаўленне сістэмы сажалак ля Гальшанскага замка. У кастрычніку пачнуцца работы па вынасе высакавольтных ліній электраперадач з тэрыторыі, якая прылягае да аб'екта. У работы плануецца ўкласці ад 210 да 250 млн. Тым больш, што наступны год — знакавы для Гальшанскага замка, 400-годдзе з моманту пабудовы. І я думаю, што ў 2010-м наш фэст стане самым цікавым з тых, якія ладзяцца сёння ў Беларусі. Налета плануем зрабіць фэст прывідаў...

Сёлетні фестываль, на думку Юрыя Адамчыка, — выдатная магчымасць рэкламы для Гальшан. Таму прапанову прымеркаваць падзею да 10-годдзя гурта «Стары Ольса» ўспрынялі з радасцю. Нават сумесна з іншымі спонсарамі дапамаглі з арганізацыяй. **Газета «Звязда» таксама не засталася ўбаку — мы выступалі як інфармацыйны спонсар.**

— Увогуле, я б назваў гэты фэст фестывалем анамальнага турызму: тут усё разлічана на прывіды, здані і г.д., — смяецца **заснавальнік і кіраўнік гурта «Стары Ольса» Зміцер САСНОЎСКІ**. — Але з гэтым брэндам можна раскруціцца вельмі ўдала. На фэст мы запрасілі нашых сяброў — таксама гурты сярэднявечнай музыкі. Таксама пастараліся сабраць усіх удзельнікаў нашага гурта розных гадоў (звычайна змяняліся толькі флейтысткі).

— Мы ўвогуле вырашылі выступаць як мага больш на дабрачынных канцэртах, не выстаўляючы высокіх ганарараў. І як пастанавіў калектыў, для сваіх людзей, якія з'яўляюцца непасрэднымі нашчадкамі тых, чыю музыку мы выконваем, гэта варта зрабіць бясплатным. Сярэднявечнай музыкі ў Еўропе цяпер шмат, але ў кожнай краіне яна развіваецца па-свойму. У Літве ўзяты кірунак у народную сферу, у Польшчы развіццё набыла музыка камернага кірунку. Гуртоў, якія б выконвалі і камерную, і народную, і духоўную музыку, і т.зв. «вулічны» фальклор, вельмі мала. Чэхія, Германія, Францыя — вось, відаць, самыя перадавыя краіны ў гэтым. І ў нас гэты ўзровень з натуральнымі і гукаўзмацняльнымі інструментамі таксама добры.

Бліжэй пад абед пляц ля Гальшанскага замка ўсё напаўняўся — людзей прыязджала ўсё больш.

— Прыехалі ўсёй сям'ёй сюды, — прызнаецца Ян Матулай з Варнянаў. — Усё падабаецца, вось, сына на кані пакатаў. Арганізацыя добрая, адзіная нязручнасць — гэта арганізацыя месцаў для паркоўкі.

— Мы тут першы раз, — дзеліцца ўражаннямі сям'я Мордаль з Мінска. — Убачылі па тэлевізары рэкламу пра фестываль і вырашылі прыехаць. Натуральна, чулі і пра легенду Гальшанскага замка. Паспелі, дарэчы, і сувеніры тут набыць. Адзін з іх — фігурка дзедабарадзеда.

— Турыстаў прыязджае шмат, асабліва па нядзелях, — расказала карэспандэнту «Звязды» **мясцовая жыхарка ВАЛЯНЦІНА**. — І каля замка ўсё ходзяць. А Гальшаны? Кароў у статку ўжо мала, але на пашу яшчэ ганяем, хоць холадна, але што рабіць. Вуліцаў у нас шмат, кароў мала, дык мы па дзве вуліцы адразу. Людзі не хочуць кароў трымаць, усё больш на козаў перайшлі — зручней. А што да фестывалю, то мне ўсё падабаецца, вельмі добра выступаюць.

І СЯБЕ ПАКАЗАЦЬ, І НА ГАСЦЕЙ ПАГЛЯДЗЕЦЬ

Страляць з лука — цэлая навука.

Пазначаныя ў праграме «атракцыёны» ўяўлялі сабой забавы ранняга Сярэднявечча: «амерыканскія горкі» ў іх былі замененыя на ліцвінскія дзіды і лукі. Першыя можна было пакідаць, а з другіх пастраляць. І адно, і другое за сімвалічную плату ў тысячу беларускіх рублёў. Толькі вось наведвальнікі нейкія ўсе скрозь «касавокія» былі: ніводзін не пацэліў.

Асабіста маю ўвагу прыцягнулі неверагоднай прыгажосці дудачкі. Памятаецца, вясной нешта падобнае я бачыў у Вільнюсе, дзе яны прадаваліся за 10 літаў.

— А колькі ў вас гэтая дудка каштуе? — пытаю пра размалёваную дудачку ў гандляркі.

— 6 тысяч. Ручной работы.

Гэтыя гандляры прыехалі на свята са Слоніма, дзе трымаюць адмысловую студыю па вырабе ўсяго такога. Увогуле «восеньскі кірмаш», акрамя дудак, прапаноўваў таксама сплеценыя з саломы розную драбязу, тыпу кулонаў, фенечак, закладак і аплікацый.

Меламаны ж маглі набыць дыскі з беларускімі казкамі-калыханкамі (ваша дзіця будзе пад іх засынаць, калі не пашкадуеце 15 тысяч), дыскі «Вясковая лірыка» з дзіўнымі птушкамі-кветкамі на вокладцы, аўдыёкнігі Караткевіча, Някляева і іншых. Аматары беларускага рэпу (траплялiся і такія) ахвотна пыталіся пра альбом «Пачатак» рэпера Vincenta. Карацей, купляць — не перакупляць: абы было за што.

Апроч дыскаў, саламяных фенечак, бурштынавых пацерак і драўляных рэчаў у стылі канструктывізму можна было набыць і міні-пірог з яблыкамі. Амаль за тры тысячы. Чым карэспандэнт «Звязды» разам з калегамі і скарыстаўся. Разам і танней, і весялей.

Хоць яблыкамі ў тым сочыве толькі пахла, але мы запівалі яго гарачай гарбатай, і нам мроілася, нібыта за сталом у Сапегаўскім двары сядзім: рабілася цёплей і хацелася танчыць.

Не ведаю, колькі людзей падсілкавалася пірагом ля чынам, але, мяркуючы па моладзі, якая, прытанцоўваючы пад сцэнай, махала рукамі, яблычны водар зацанілі многія.

Вулічныя тролі, блазны і паненкі (такіх стылізавана апранутых гасцей на святе было шмат) станавіліся ў кола і зладжаным тэмпам падскоквалі ў такт музыцы. Гэта было прыгожа і самабытна. Але пасля да іх далучаліся навічкі-аматары — у вязаных швэдрах, прыталеных джынсах і спартыўных штанах — і тады ўсё разам стала нагадваць школьны выпускны баль...

Гурт «Унія», які быў на сцэне, словамі сваіх песень здзіўляў. Прынамсі, некаторыя з іх песень падаліся мне двухсэнсоўнымі. Узяць хоць бы гэтыя радкі: «Любі мяне, кавалёк, падару вугалёк...»

Апагеем такой эклектыкі стала рокавая песня гурта «Унія». Трэба было бачыць, як калбасіліся пад яе паненкі ў стылізаваных сярэднявечных строях! Ды мяне б за такія танцы ды пад сценамі замка ў XV стагоддзі на вогнішчы спалілі б! І паненак тых, напэўна, таксама. Ці, можа гэта падэспань так адаптавалі?

Як бы там ні было, галоўнае — што весела. І цёпла. Бо ў такое надвор'е, калі ногі прымярзаюць да глебы, а рукі без пальчатак падобныя на хадулі ў цырку, трэба было неяк грэцца. Сапраўды ж сваёй шчырасцю і непасрэднасцю публіку сагрэлі дзве маленькія дзяўчынкі гадоў сямі. Стоячы ў эпіцэнтры, малыя трымалі ў руках тыя самыя пафарбаваныя дудкі за 6 тысяч, пра якія ўзгадвалася вышэй. Ды не проста трымалі, а прысядаючы ў такт з музыкай, з усёй моцы ў іх дулі, стараючыся прычыніцца да агульнай справы. Вось дзе пакаленне падрастае!

— Гандаль — дрэнь, слабы вельмі, — прызналася «Звяздзе» прадавачка саламяных шкатулак і пластмасавых бірулек, якіх навалам на кожным базары. — Гэта ў білетах прычына: такія кошты заламалі! Дваццаць тысяч з чалавека, а з дзіцяці да васьмі гадоў — пятнаццаць... Трэба было, каб дзеці бясплатна ішлі, а з дарослых тысяч па пяць...

ІГРАЛІ «МАРАЗУЛЬКУ», НАЗІРАЛІ ЗА ТАНЦУЛЬКАЙ

А пасля былі зноў спевы, зноў ігралі на дудзе. Таму калі надышла чарга імяніннікаў, вечар ужо патанаў у цемры. Асабліва «вынаходлівыя» ўсцягнулі на галовы цацачныя рогі, якія ззялі чырвоным святлом. Вельмі арыгінальна на фоне абрысаў Гальшанскага замка!

А справа ад уваходу на пляцоўку, дзе дзяжурылі ахоўнікі (уваход — толькі па білетах), сваю «службу» неслі мясцовыя хлапчукі, якім не хапіла на білет. Сцэна адсюль хоць і была не надта бачная, але затое за гук беларускай дуды, які сюды добра далятаў, плаціць не патрабавалася.

На сцэне стаялі ўдзельнікі «Старога Ольсы». У адаптаваным адзенні, у смешных чаравіках, з шыкоўнымі па гучанні музычнымі інструментамі, яны больш паходзілі на казачных эльфаў... Песня заканчвалася, і лідар гурта пытаўся ў публікі, што яна хоча пачуць зараз. Выбар сапраўды быў: за плячыма гурта восем альбомаў...

«Ружу давай! Ружу!», «У карчме!!!», «У карчме!!!» Многія добра ведалі рэпертуар музыкаў. Таму з першых нот песня падхоплівалася, і народ пачынаў спяваць. Прычым паралельна з танцамі. Асабліва даспадобы прыйшоўся спеў «Слаўся, князь Вітаўт, гаспадар стагоддзяў», калі ў скокі пусціліся літаральна ўсе: ад старога да малога. Скажу шчыра, у гэты момант я адчуў сябе жыхаром сапраўднага ВКЛ. І навошта вучыць нейкія там ірландскія танцы, калі ёсць свае, беларускія, не менш цікавыя і не менш прыгожыя. Са сваёй гісторыяй, традыцыяй, са сваім непаўторным беларускім духам!

Наколькі ж багатая на традыцыі наша зямля, як шалёна мы можам любіць сваю родную зямлю і сваю родную мову, калі захочам! Чаму ж мы так рэдка гэта робім?

На сцэне тым часам музыкі пачалі іграць «Маразульку». Аднайменны танец быў падхоплены вулічнымі тролямі і паненкамі ў сярэднявечных строях. У момант да іх далучыліся ўсе астатнія, у вязаных швэдрах, прыталеных джынсах і спартыўных штанах, і ўсё разам гэта глядзелася так прыгожа і так самабытна, што нават не верылася, што гэта такое ў нас, у Беларусі дзееца...

І прызнацца, нават там, дзе не танчылі, людзей было шмат, і ніхто не разыходзіўся. І хоць не на жарт пачынала марозіць, усе чакалі працягу.

Гарачую кропку ў першым фестывалі «Гальшанскі замак» павінны былі паставіць у фаер-шоу артысты калектыву «Крэсіва», на заканчэнне чаго гледачам абяцаўся святочны салют.

Акрабаты смела махалі кеглямі з вогненнымі наканечнікамі, бясстрашна глыталі агонь, а затым, як драконы, дулі гэтым полымем... Ды так відовішчна, што ва ўсіх прысутных аж захоплівала дух: яшчэ з часоў Сярэднявечча людзі так і не навучыліся падпарадкоўваць сабе гэтую стыхію. Адаптавалі — так, а вось перамагчы — так і не змаглі.

А абяцанага салюта ў канцы свята так і не было. Але і сутнасць у іншым: відаць, ён усё ж адбыўся, толькі непрыкметна — унутры кожнага з нас.

Ілья ЛАПАТО.
Фота аўтара
і Анатоля КЛЕШЧУКА.

За сімвалічную плату можна было адчуць сябе сапраўдным рыцарам.

Дзяўчаткі даказалі ўсім: сапраўдныя музыкі не цураюцца ніякіх інструментаў — нават дэкаратыўных дудачак.

ВА УКРАІНЕ ЁСЦЬ «БРАТ» НЯСВІЖСКАГА ЗАМКА!

Карэспандэнт «Звязды» наведаў рэзідэнцыю Радзівілаў Алыка на Валыншчыне

ГАВОРАЧЫ пра князёў Радзівілаў, мы ўяўляем найперш Нясвіжскі замак. Больш абазнаныя назавуць іншыя беларускія маёнткі роду — Паланечку, Манькавічы, Радзівілімонты, Альбу. Гэтыя палацы альбо ўжо загінулі альбо, закінутыя, знаходзяцца ў працэсе. Даследчыкі пералічаць таксама еўрапейскія ўладанні князёў — у Варшаве, Вільні, Парыжы, Ніцы, Рыме... Паглядзець гэта зможа ўжо далёка не кожны. Але часта па-за ўвагай застаецца ўкраінская вотчына Радзівілаў — найперш гэта мястэчка Алыка на Валыншчыне. Між тым, даехаць туды лёгка нават сваёй машынай (візы ж не трэба!): ад Брэста да Алыкі ўсяго 250 кіламетраў, ад Мінска — 550. Абедзьве лічбы супастаўныя з вандроўкай па Беларусі!.. Выехаўшы рана-раненька, пад ноч рэальна вярнуцца назад. Па дарозе можна пабачыць найцікавейшыя помнікі ўкраінскага дойлідства: старыя часткі Роўна альбо Луцка, замкі ў Дубне, Клевані, Крамянцы, вежу ў Астрогу...

МОКРЫЯ МАТРАЦЫ І ВЕКАВЫЯ БАСТЫЁНЫ

Прыехаўшы ў Алыку, ты адчуваеш лёгкае хваляванне. Такія грунтоўныя людзі, як Радзівілы, былі даволі паслядоўныя. Замак у Алыцы пабудаваны ў адным стылі з Нясвіжскім, нават мае такую ж самую афарбоўку. Дэкору відавочна бракуе — верагодна, ён проста не захаваўся. Але замак стаіць цалкам, са старой дахоўкай — прычым, у адрозненне ад Нясвіжскага, да нас дайшлі нават мураваныя бастыёны. Калі паглядзець на план Алыцкага замка — ён супадае з нашым: квадратны, з унутраным дварочкам, чатырма бастыёнамі, мастком...

Сёння ў Алыцкім замку Радзівілаў размешчаная Валынская псіхіятрычная лякарня № 2. У прысадах, дзе некалі шпацыравала шляхта, цяпер сохнуць матрацы з характэрнымі мокрымі плямамі. У двары цябе ветліва сустракае абарыгенка — відаць, пацыентка лякарні:

— Што, б...ць, зноўку прыпёрліся фатаграфаваць?! Калі вы ўжо, б...ць, нафатаграфуецеся?!

Ты стараешся нічога ёй не адказваць і ўвогуле не заўважаць. Гэта самы слушны спосаб паводзінаў з вар'ятамі.

Заходзіш у адчыненыя дзверы аднаго з карпусоў і разглядаеш таблічкі з надпісамі «9 аддзяленне», «8 аддзяленне». На лесвіцах — сеткі, каб вар'яты не скакалі. Далей ходу няма. Ты выходзіш і патрасаеш галавой, вяртаючыся ў думках да былых уладальнікаў палаца.

Цікава забрацца ў бастыёны, дзе захаваліся сцены таўшчынёй у некалькі метраў. Ды што «захаваліся» — паспрабуй такія зруйнуй!.. У бастыёнах шмат падземных адтулін і памяшканняў — проста рай для аматараў даўніны і таямніц. Паглядаеш на замураваную нішу ў склепе — і ўяўляеш радзівілаўскія скарбы за ёй. У найбольш захаваных падзямеллях кіраўніцтва вар'ятні трымае... бульбу для харчавання пацыентаў. А калісьці тут ляжалі гарматныя ядры для адпору ворагам...

Па-за замкам адкрываецца чароўны краявід — рэчка, лес... Радзівілы мелі тонкі густ!..

Пры самым замку захаваўся Траецкі касцёл сярэдзіны XVII стагоддзя. Ягоныя рысы падазрона нагадваюць табе нясвіжскі Касцёл Божага цела. Магчыма, прычына тут не толькі ў адным стылі — барока. І не толькі ў тым, што абодва храмы будавалі італьянскія дойліды...

Ты паглядаеш на касцёл, трымаючы ў руках старадаўняе фота 1914 года, на якім Фердынанд і Пелагея Радзівілы выходзяць з яго ў дзень свайго залатога вяселля... Ты шкадуеш, што фота не каляровае. Інакш ты мог бы галасна паабурацца разам з тагачаснымі мастацтвазнаўцамі наконт таго, што ў XIX стагоддзі мясцовыя жыхары расфарбавалі фігуры святых на фасадзе касцёла ва ўсе колеры вясёлкі. Ты паглядаеш сёння на пацьмянелыя фарбы і адно пасміхаешся.

Апошняе падабенства Алыкі і Нясвіжа дабівае цябе і пераконвае, што гэта ўсё — не супадзенні. Варта ўслухацца. У Нясвіжы ёсць СЛУЦКАЯ брама, а тут — ЛУЦКАЯ брама. Абедзьве названыя ад гарадоў, куды выводзіла дарога. І ў абедзвюх цяпер — крама!!! Праўда, у нашай Слуцкай браме хаця б сувенірная (у памяшканні колішняй капліцы), а ў Луцкай браме — брутальная харчовая, з гарэлкай і «чарнілам»...

Касцёл у Алыцы, як і нясвіжскі, збудаваны італьянскімі майстрамі ў стылі барока.

«ЦУДОЎНЫ КАСЦЁЛ, ЗАМАК І РАТУША...»

Сёння Алыка — гэта пасёлак гарадскога тыпу Ківерцоўскага раёна Валынскай вобласці Украіны. Тут жыве, паводле звестак апошняга перапісу, 2865 чалавек. У час знаходжання ў Алыцы ты сустрэў максімум тузін тубыльцаў. Яшчэ чытаючы інфармацыю пра Алыку ў даведніках, ты адчуваў лёгкае дэжа вю: як і ў нашым Нясвіжы, усё тут нагадвае пра Радзівілаў, усё прасякнута духам гэтай вялікай Сям'і.

У найлепшых традыцыях Радзівілаў не абышлося без міфаў і загадак. Гэтым разам — адносна назвы мястэчка. Пэўнасці і адзінадушша ў гэтым пытанні ў даследчыкаў няма. Паводле адной версіі, Алыка — ад «лыка», з якога плялі лапці. Паводле іншай — ад вольхі (ва ўкраінскім варыянце). Паводле трэцяй — назва паходзіць ад цюркскага слова «aloka» — «яр». Адно вядомае дакладна: спачатку была рэчка Алыка, ад якой і назвалі паселішча.

У 1856 годзе польскі «Tygodnik ilustrowany» захоплена апісваў дарогу да Алыкі з боку Роўна: *«...цудоўны касцёл, замак і ратуша, беленькая царква, наўкол ахайныя, аточаныя садочкамі хаткі мяшчанаў, срэбныя люстры спакойных сонных сажалак, пагоркі, а між імі пакручастыя рачулкі найпекны ствараюць від»*.

Станіслаў РАДЗІВІЛ з жонкай Лі Буўе — роднай сястрой Жаклін КЕНЭДЗІ.

Паўтара стагоддзя таму, магчыма, так і было — Алыка квітнела, тут праходзіў гандлёвы шлях з Азіі ў Еўропу. Сёння хаткі месцічаў ужо не цешаць настолькі вока, адчуваецца пэўнае запусценне.

Але цікавіць цябе, безумоўна, не гэта, а спадчына нашых Радзівілаў, «філія» Нясвіжа.

ПЕРШАЕ КАХАННЕ МАРСЭЛЯ ПРУСТА

Радзівілы атрымалі Алыку амаль пяць стагоддзяў таму. У тую пару валадаром Алыкі быў літоўскі гетман, трокскі ваявода Пятро Белы. Ягоны сын загінуў у баі, у 1500 Алыка адышла да дачкі Ганны, пасля яе раптоўнай смерці — да ўнучкі Ганны з Кішкаў, якая ў першым шлюбе пабралася з Янам Радзівілам Барадатым. З тае пары тут кіравалі Радзівілы. У 1547 годзе Ян Мікалай Чорны атрымаў ад імператара Карла V для сябе і брата спадчынны тытул «князь на Алыцы і Нясвіжы». Гэты тытул у 1549 годзе зацвердзіў кароль Жыгімонт Аўгуст.

У 1586 годзе (тады, дарэчы, Нясвіж атрымаў Магдэбургскае права) вядомы нам Мікалай Крыштаф Радзівіл Сіротка стварыў тры ардынацыі: нясвіжскую, алыцкую і клецкую. Гэта значыць, што з таго часу маёнтак павінен быў пераходзіць ад бацькі да старэйшага сына і не мог быць падзелены альбо прададзены. У 1656 годзе, калі памёр і не пакінуў спадкаемцаў вялікі канцлер літоўскі Альбрэхт Станіслаў Радзівіл (ён, між іншым, фундаваў касцёл у Алыцы), замак перайшоў да нясвіжскага князя Міхаіла Казіміра — і ажно да XIX стагоддзя ардынацыя была «нясвіжская і алыцкая». Пакуль царскія ўлады не канфіскавалі ўсе маёнткі Дамініка Радзівіла, які перайшоў на бок французаў і стаў ад'ютантам Напалеона. Вярнуць Алыку ўдалося Антонію Радзівілу — таму самаму, які напісаў оперу «Фаўст», лібрэта для якой стварыў сам Гётэ. У час напалеонаўскай вайны ў замку зрабілі шпіталь, які быў там ажно да 1837 года.

Старыя жыхары Алыкі і сёння перакажуць вам пачутыя ад бабак і дзядоў гісторыі пра Фердынанда Радзівіла, ягонага сына Міхаіла, які ажаніўся з расіянкаю Марыяй Бернардакі, першым каханнем Марсэля Пруста, якая стала прататыпам Жыльберты ў творы «У пошуках страчанага часу».

Апошнім ардынатам Алыкі быў Януш Радзівіл, буйны палітык польскага сената, кіраўнік камісіі замежных спраў Польшчы ў 1935-39 гадах, лідар уплывовай кансерватыўнай партыі. У 1939 годзе Януша арыштавалі і кінулі ў канцлагер. Берыя прапаноўваў Радзівілу супрацоўніцтва, але арыстакрат не пагадзіўся.

Сын Януша Эдмунд узяў у жонкі Ізабэлу Радзівіл — дачку Караля Радзівіла з нашых Манькавічаў (што пад Столінам). Гэта была распаўсюджаная з'ява ў магнацкіх родах — жаніцца з далёкімі сваякамі іншай лініі. У міжваенны час сужэнцы паспелі збудаваць у Алыцы малочны завод, дзіцячы садок і лякарню. Родны брат Эдмунда Станіслаў у Амерыцы пабраўся з Каралінай Лі Буўе — роднай сястрой Жаклін Кенэдзі. Прэзідэнт Джон Кенэдзі нават быў хросным бацькам іх дачкі Ганны Крыстыны, а Станіслаў, у сваю чаргу, — хросным бацькам сына Кенэдзі...

Беларусу лёгка пазнаць у сённяшняй Алыцы рысы Нясвіжскага замка.

P.S. *Ты стаіш ля старой вартоўні ў парку Алыцкага замка і паглядаеш на магутныя сцены Радзівілаўскага дома, на вытанчаны, але занядбаны касцёл. Усё захавалася тут так, як і паўтара стагоддзя таму, калі і замак, і касцёл маляваў непараўнальны Напалеон Орда. Ты нават не перажываеш асабліва, што цяпер у замку вар'ятня. Гэта, прынамсі, гарантуе, што ён будзе жыць і падтрымлівацца ў больш-менш належным стане. Ты нават крыху радуешся, што Украіна не знайшла пакуль 70 мільёнаў долараў на рэканструкцыю. Бо Беларусь знайшла — але неразумнае іх выкарыстанне прывяло да таго выніку, што з Нясвіжскага замка, пакуль што, лічу, зрабілі сучасны катэдж, гопнуўшы к чорту ўсе напаміны даўніны.*

Ты прыхавана хочаш, каб вар'яты на Валыншчыне не пераводзіліся.

КАМЕНТАР РАДЗІВІЛАЎ

«Паміж Нясвіжам і Алыкай было даўняе супрацьстаянне...»

Распавесці крыху пра Алыку я папрасіў 91-гадовую князёўну Эльжбету Радзівіл, якая зараз жыве ў Варшаве, а гэтым летам двойчы наведвала родны Нясвіж.

— Я ні разу не была ў Алыцы... — распавяла «Звяздзе» па тэлефоне пані Эльжбета. — Гэта звязана з тым, што адносіны між дзвюма ардынацыямі былі напружаныя. Так павялося, што галаву сям'і выбіралі ў Нясвіжы. Напрыклад, мой бацька Альбрэхт быў галавой сям'і. А алыцкія Радзівілы, у прыватнасці Януш, зайздросцілі, ім таксама хацелася!.. Бацька толькі мудра пасміхаўся на гэта ў свае геніяльныя вусы і казаў: «А, мне ўсё адно! Хай кажа, што ён галава сям'і! Але генеалагічна і юрыдычна — гэта я».

Супрацьстаянне сягае яшчэ ў XIX стагоддзе. Апошнім супольным ардынатам быў мой прапрапрадзядуля Антоні. Ягоныя сыны — Вільгельм і Багуслаў падзялілі ардынацыю на Нясвіжска-Клецкую і Алыцкую, першы атрымаў першае, другі — другое. І ад Вільгельма далей галава сям'і быў заўсёды з Нясвіжа.

Аднак супрацьстаянне заціхала, калі прыходзіў нейкі юбілей ці вяселле — тады ўся сям'я збіралася разам — ці ў Нясвіжы, ці ў Алыцы. Тады ўсе згадвалі, што незалежна ад рэзідэнцыі, мы, Радзівілы — адзіная Сям'я!

Глеб ЛАБАДЗЕНКА.
Фота аўтара
і з прыватнага архіва
сям'і Радзівіл.

Алыка—Мінск.

Залатое вяселле Фердынанда і Пелагеі Радзівілаў (у цэнтры). Дэлегацыя з Нясвіжа — Марыя Браніцкая (злева ад Фердынанда), прабабуля пані Эльжбеты; Станіслаў Радзівіл (трэці шэраг, пяты злева), ад'ютант Пілсудскага, стрыечны дзядуля пані Эльжбеты; Дарота Радзівіл (трэці шэраг, у цэнтры), мама пані Эльжбеты; Тэрэса Радзівіл (трэці шэраг, шостая справа), цётка пані Эльжбеты; Вольга Радзівіл (верхні шэраг, у цэнтры) і справа ад яе Леон Радзівіл — дзядзька і цётка пані Эльжбеты; крайні правы ў верхнім шэрагу — Караль Радзівіл з беларускіх Манькавічаў, дзядзька пані Эльжбеты. 1914 год.